

ралася на «самы мярзотны і дзейсны ва ўсе часы сродак – данос» [2, с. 161]. Дастанкова было ў Надзвычайную камісію па барацьбе з контррэвалюцыяй і сабатажам прыйсці ананімнаму лісту, у якім «ахвяра» называлася *польскім шпегам*, доказаў віны не прад’яўлялася, а трыбунал, сыходзячы з прынцыпу «рэвалюцыйнай мэтазгоднасці», прыгаворваў да расстрэлу.

Немцы сваё прыбыванне на акупіраванай тэрыторыі распачалі з «фільтрацыі» мужчын ва ўзросце ад 16 да 45 гадоў, з «санітарнай» акцыі на ачышчэнні краю ад някаснага чалавечага матэрыялу» – расстрэлу большай часткі мужчын, знішчэння яўрэяў.

На фоне гістарычных зменаў у Заходняй Беларусі ў 20–40-я гады ХХ стагоддзя ў «Зданых Гарадніцы» намалявана жыццё артыстаў правінцыйнага тэатра. Праз біяграфію галоўнага героя твора – статьина Пётры Куцыёнкі – пададзена гісторыя беларускага тэатра ў ХХ ст., уведзены звесткі пра тэатры Тызенгаўза і В. Дуніна-Марцінкевіча. Вобраз Куцыёнкі атрымаўся надзвычай змястоўным. За знешняй яго неахайнасцю хавалася творчая асоба, патрыёт-беларус, сумленны чалавек, непрымірымы змагар са злом. Ён становіцца анёлам-ахоўнікам жанчыны, якую кахае, нягледзячы на яе пагардлівыя адносіны да сябе.

Асабліваасцю наратыўнай стратэгіі Я. Конева ў апавесцях «Здані Гарадніцы» і «Нямігі берагі» з’яўляецца тое, што адным з герояў гэтых твораў стаў сам аўтар, чалавек неаб’якавы да мінулага роднага краю. Сваімі апавесцямі ён нібы хоча абудзіць пачуццё нацыянальнай свядомасці суайчыннікаў. Неаднойчы ў тэкстах сустракаецца думка пра аб’якаваасць да сваёй мінуўшчыны як адмысловую рысу беларусаў. Лейтматывам аповесці «Нямігі берагі» з’яўляецца думка: «*важна, што насееш зрабіць*». У творы, прысвечаным векапомным падзеям мінскай гісторыі, зноў жа перакрываюцца сучаснасць і гісторыя. Розныя нягоды зведалі героі твора. Князь Рагвалод у 947-м разграміў племя няміжан і пабудаваў пагост на месцы іх гарадзішча. Князь Глеб біўся з кіяўлянамі ў 1067-м. Князь Барыс абараніў горад ад татарскай навалы ў 1505-м. Афіцэр СС Аленштайн кіраваў археалагічнымі раскопкамі ў акупаваным Мінску ў 1943-м. Юны мінчанін Зміцер рашаўся на самагубства за гадзіну да трагедыі на Нямізе ў маі 1999-га... Кожны з іх сутыкнуўся з праклёнам, кінутым тысячу гадоў таму ўладальніцай неміжан, і здзейсніў свой усвядомлены выбар. Разам са сваімі героямі аўтар разважае аб сэнсе жыцця, спрадвечных ісцінах, граху пыхлівасці, сумленні як Божым голасе і інш.

Знаёмства з прозай Я. Конева дазволіла выявіць яе жанрава-тэматычную разнастайнасць, духоўна-аксіялагічную прастору, схільнасць пісьменніка да гістарычнай тэматыкі, дэтэктыўна-прыгодніцкай скіраванасці.

Літаратура

1. Коней, Я. Амерыканская адысея Тадэвуша Касцюшкі : раман / Я. Коней. – Мінск : Маст. літ., 2006. – 302 с.
2. Коней, Я. Здані Гарадніцы : аповесці / Я. Коней. – Мінск : Звязда, 2019. – 304 с.

Г. В. Кажамякін (Беларусь)

ЛІСТЫ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА, АДРАСАВАНЫЯ МАКСІМУ ТАНКУ (ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ УЛАДЗІМІРА КАРАТКЕВІЧА)

Эпістальная спадчына Уладзіміра Караткевіча складае значную частку напісанага класікам беларускай літаратуры. Сярод гэтых лістоў ёсць як

напісанае родным, блізім, сябрам, гэтак і адрасаванае вядомым дзеячам, у тым ліку – беларускім пісьменнікам, сярод якіх Яўген Скурко (ці, правільней, – *Скурка*) – Максім Танк. На сённяшні момант нам вядома дзесяць такіх пасланьняў маладога творцы да вялікага паэта. Крыніца іх захоўвання: Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ), ф. 25, воп. 2, спр. 66, с. 1 – 19 адв. Ліст за 14 лістапада 1955 г.: БДАМЛМ, ф. 42, воп. 1, спр. 21, с. 21. Гэта рукапісны матэрыял з выкарыстаннем аркушаў паперы і атрананту. Сустрэкаюцца і малюнкi, што любіў рабіць у сваіх пасланьнях беларусі пісьменнік. Храналогія ахопу лістоў: 12 лістапада 1955 г. – 17 чэрвеня 1957 г. Цяпер яны рыхтуюцца да апублікавання ў 19-м томе Збору твораў Уладзіміра Караткевіча ў 25 тамах. Том падрыхтаваны мной і Анатолям Вераб’ём, які рыхтаваў і лісты да Максіма Танка, пісаў да іх каментар. Матэрыял здадзены ў выдавецтва. Упершыню ж лісты друкаваліся ў часопісе «Маладосць» (1987, № 1). Гэта публікацыя «Пачатак». Там змешчана прадмова, напісаная А. Вераб’ём. Аўтар адзначае: «Лісты каштоўныя для нас перш за ўсё тым, што ў іх прыводзяцца асобныя, невядомыя раней факты жыццёвай і творчай біяграфіі пісьменніка, раскрываюцца асновы і вытокі яго таленту, выяўляюцца яго самаахварнае служэнне мастацкаму слову» [3. с. 154].

Анатоль Верабей вядомы перш як даследчык жыцця і творчасці Уладзіміра Караткевіча. Але пачынаў ён сваю навуковую літаратуразнаўчую дзейнасць праз даследаванне Максіма Танка, творчасці якога і была прысвечаная яго першая манаграфія на аснове абароненай дысертацыі [гл.: 1]. Кніга перавыдадзена ў 2012 г., дзе аўтар зрабіў дапаўненне матэрыялу.

Ліст У. Караткевіча за 14 лістапада 1955 г. быў выяўлены пазней за першую публікацыю. Таму ён упершыню надрукаваны асобна.

Першае сваё пасланне да сьліннага паэта малады пісьменнік пачынае так:

«Паважаны Яўгені Іванавіч!

Прабачце, што турбую Вас і адбіраю дарагі час, але што яшчэ застаецца рабіць. Вы ўжо не вельмі злуйцеся, калі адарву Вас ад нейкай важлівай справы, а проста адкладзіце адказ да таго часу, калі будзе магчымасць, – я і пачакаць магу.

Тутсама У. Караткевіч тлумачыць шануюнаму пісьменніку і дзеячу, звяртаецца да яго, чаму піша такі вялікі ліст: «...мне б дужа хацелася, каб нехта проста, як старэйшы друг, а не так, як у кансультацыі, без гromкіх слоў, сказаў, па якому шляху трэба ісці, чаго пазбягаць і на што звяртаць увагу, што зараз самае патрэбнае».

Несумненна, што малады аўтар таксама хацеў і звярнуць на сябе увагу, паказаць сваю шчырую любоў да беларускай мовы і літаратуры, сваю эрудыцыю, а У. Караткевіч сапраўды быў надзвычай начытаны, меў глыбокія пазнанні ў літаратуры, мастацтве, гісторыі, геаграфіі... Яго вельмі цікавіла пытанне развіцця кінематаграфіі, экранізацыі літаратурных твораў, што бачна увогуле з яго ліставання з рознымі асобамі. Некаторыя такія пытанні ён падымаў у двух вядомых пасланьнях да Кандрата Атраховіча (Кандрата Крапівы) у першай палове 1955 г., але ў тым выпадку старэйшы пісьменнік паставіўся да маладога пачаткоўцы вельмі крытычна і з недаверам. Была нават прамоўленая такая знішчальная рэпліка: «З такім талентам трэба камяні на бруку біць». Таксама прагучала слова «бездарнасць». Сказанае, магчыма, на некаторы час зрынула крытыкаванага творцу ў часовы дэпрэсіўны стан. Зразумела, што ён шукаў падтрымкі ў іншых. І сітуацыя кантакту з Максімам Танкам атрымалася іншая, спрыяльная для пачаткоўцы. Дарэчы, у адным

з лістоў (20 чэрвеня 1956 г.) малады пісьменнік прыгадвае: «...не люблю, калі мяне падазваваюць у няшчырасці і магу тады шмат грубасцей нагаварыць, як аднойчы з перапуду, гонару і крыўды за літаратуру нагаварыў іх Крапіве, якога вельмі паважаю і люблю».

У. Караткевіч пасылае ў лістах Максіму Танку свае вершы, дзеліцца даверліва пачуццямі, уражаннямі, думкамі пра тое, як павінна быць у некаторых справах... Лісты выходзілі часам даволі вялікія, пра што сам адрасат адзначае: «Пісаць кароткія лісты, як і кароткія вершы, трэба ўмець».

Дзякуючы вялікім па памеры пасланням – найкаштоўнейшым дакументам – мы знаходзім адказы на шмат якія пытанні, што могуць цікавіць даследчыкаў, прыхільнікаў творчасці і асобы Уладзіміра Караткевіча. Гэтак, напрыклад, чытаем: «У мяне ёсць дурная прывычка трымаць у руках рэч тых часоў, пра якія пішаш. На ёй добра канцэнтраваць думку. Зараз у мяне ў руках медаль. Мне да яго адразу падмалёўваецца вобраз чалавека, які яго атрымаў, а потым і таго, каго ён выдаў» [ліст ад 27 мая 1956 г.]

Для большай нагляднасці У. Караткевіч падае ілюстрацыю медаля «За усмирение польскаго мятежа 1863–1864». Пра яго, дарэчы, ідзе гаворка ў «Прадмове аўтара» (раман «Леаніды не вернуцца да Зямлі», 1960–1962). У згаданым лісце ад 20 чэрвеня 1956 г. адрасат падае адзін з найлепшых сваіх малюнкаў, выкананы тым жа блакітным атрамантам, якім напісанае пасланне. Над гэтым жартоўным мастацкім творам надпісана: «Дарэчы, аўтапародыя і аўтакарыкатура». А ўнізе дадаецца чатырохрадковкі:

Калі першым каханнем баліць галава,
Калі горка – кладу я з сабой
«Безу куст», «Ткачых» і «Магілу ільва»,
А не свой барабанны бой.

У лістах аўтар разглядае храналогію, пытанні беларускай гісторыі, асабліва часоў ВКЛ. Ужо адсюль праз падобную апантанасць выразна адсочваецца абраная тэматыка творчасці пісьменніка, што яшчэ была наперадзе. І Максім Танк, несумненна, разумее, якая будучыня чакае маладога творцу.

Параўноўваючы выказанае захапленне ў лістах да Максіма Танка і да іншых адрасатаў, можна усё ж заўважыць, што У. Караткевіч часам не з кожным сваім лістоўным суразмоўцам дзеліцца аднымі і тымі ж думкамі, назіраннямі. Бачна, што ў лістоўным кантакце з Максімам Танкам гэта было выклікана і тэматыкай творчасці старэйшага класіка. Асаблівае захапленне атрымалася ў маладога пісьменніка ад паэмы Максіма Танка «Люцыян Таполя». Спачатку У. Караткевіч доўга, дэтальна разглядае, прыкладам, мастацтва Рэнесансу: «І ў скульптуры быў Рэнесанс. Замест драўляных шкілетаў, абцягнутых драўлянаю скурай, з'яўляецца пад разцом разьбіра паўнакроўны жывы чалавек. Асаблівым поспехам карыстаюцца сюжэты нахшталт спакушэння святога Антонія або абняслаўлення Ноя, якія выконваюцца са смакам і дэтальна.

Язычества, паганская радасць жыцця!»

Пазней (у лісце ад 20 чэрвеня 1956 г.) ён нарэшце падыходзіць да раскрыцця адной з прычын такога натхнення: «Адносна героя, героя – народнага генія, героя – выразніка волі народа, героя ўжо вядомага ў літаратуры. Хто гэта?

Мне здаецца, што ў нас ёсць толькі адзін вобраз, прыдатны выканаць гэтую ролю.

Вы ўжо зразумелі, што гэта – Люцыян Таполя».

Пра паэму «Люцыян Таполя» У. Караткевіч гаворыць тут не раз, разважае пра яе значэнне.

Часам з напісанага У. Караткевічам бачная крытычная ацэнка, што даваў Максім Танк маладому пісьменніку, які і сам прызнаваў такую патрэбу. Вось як ён піша ў лісце ад 26 мая 1956 г.: «З крытыкай Вашай на «Кастальскую крыніцу» і «Прадмову» цалкам згодзен. І я буду шмат працаваць, каб гэтай лухты было ўсё меней».

Цікавыя гэтыя лістоўныя дакументы і тым, што тут аўтар прызнае сваё благое веданне на той час беларускай літаратурнай мовы: «Т<аварыш> Вялюгін кажа пра маю кепскую мову. Я гэта сам ведаю, але ж скуль мне яе ўзяць, добрую мову? Я выжываю памылкі, але проста з крывёю. Орша адносна мовы наогул не заповітная зямля. Там шмат русіцызмаў, там блытаюць канчаткі роднага і, часам, меснага склону і г. д.» [ліст ад 27 мая 1956 г.]

Ужо адсюль вынікае, што сам малады пісьменнік разумее патрэбу рэдагавання яго мовы і стылю, што цяпер часам можа крытычна ўспрымацца некаторымі прыхільнікамі яго творчасці, якія эмацыяна закідаюць: «вы ж правіце Караткевіча!», «не чапайце Караткевіча»...

У апошнім лісце ад 17 чэрвеня 1957 г. У. Караткевіч так завяршае сваё пасланне, нібы развітваючыся: «Прабачце за бруд. У хаце робіцца генеральная прыборка, мужыкоў павыганялі, і я пішу на калене, седзячы ў лопухах пад кустамі.

Бывайце, дарагі Яўгені Іванавіч. Жадаю вам вялікіх творчых поспехаў, здароўя і шчасця.

Ваш Уладзімір».

Такім чынам, асоба Максіма Танка стала для маладога пісьменніка прыкладам, аўтарытэтам. Парады старэйшага літаратара, як і заўвагі некаторых іншых вядомых пісьменнікаў, якім пісаў У. Караткевіч, дапамагалі разабрацца, знайсці патрэбнае для сябе, набыць сталасць.

Вядома, што шмат якія моманты ў гісторыі асабістых сувязяў паміж Максімам Танкам і Уладзімірам Караткевічам канулі ў Лету. Але пры далейшых даследаваннях, вывучэнні архіўных дакументаў мы знойдзем новае, цікавае для нас з гэтай творчай гісторыі.

Літаратура

1. Верабей, А. Л. Максім Танк і польская літаратура / А. Л. Верабей. – Мінск : Навука і тэхніка, 1984. – 120 с.
2. Верабей, А. Л. Максім Танк і Уладзімір Караткевіч / А. Л. Верабей // Танкаўскія чытанні : матэрыялы навук. канф., прысв. 85-годдзю з дня нараджэння народнага паэта Беларусі Максіма Танка. – Мінск : БДПУ, 1998. – С. 41–48.
3. істы Уладзіміра Караткевіча // Маладосць. – 1987. – № 1.

Н. Ф. Калютчик (Беларусь)

К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ «КОНФЛИКТ» В ЛИТЕРАТУРОВЕДЧЕСКОЙ НАУКЕ

Термин «конфликт» широко используется в литературоведческой науке, и интерес исследователей к изображению конфликта в искусстве слова не ослабевает. Связано это, вероятно, с той ролью, которую литературоведы видят в нем: «Конфликт – важное средство утверждения принципа развития, динамики жизни» [13, с. 16].

Обратимся к наиболее репрезентативным определениям конфликта. Среди них можно выделить следующие значения: 1) столкновение действующих